

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

1. szám
1892.

KIADJA AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET.

219. sz.
1910.

Tömörülés.

Irta : Dr. Herrmann Antal.

Az ország önállóságának, a nemzet függetlenségének, mindnyájunk boldogulásának egyik feltétele : minél teljesebben és helyesebben felhasználni azokat a kincseket, melyekkel hazánkat elárasztotta a természet, azokat a tehetségeket, melyekkel népünk meg van áldva. A turistaság és sport gyakorlására, fürdőzésre és nyaralásra fölülte alkalmas vidékeinknek ez irányban való kellő értékesítése rendkívül fontos a honismeret és hazaszeretet, a közegészség és a közgazdaság szempontjából.

A nemzeti erőgyarapodás ezen eszközei és forrásai nálunk el vannak hanyagolva. Idegen hegyekben turistáskodunk, idegen helyeken nyaralunk, idegen fürdőkben fürdözünk, idegen ásványvizet iszunk. Töménten milliókkal adózunk a külföldnek olyan levegőért, olyan vizért, melynél a miénk jobb és értékesebb, olyan tájakért, melyeknél a magunkéi szebbek, érdekesebbek. A főbb bajok : az ismeretlenség, közönségünk közönbössége, a beruházás elégtelensége, a szervezés hiánya.

Ezen ügycsoport országos szervezése volna első sorban szükséges. Ezeknek központi szervezete igen hathatós tényező lehetne ez ügyek rendezésében, fellendítésében.

Nagy apparatust nem állíthatunk be ezen célra. A kormányzat hatalmára is csak szerény mértékben számíthatunk. Társadalmi úton kell megkísérelni a kérdés megoldását, a meglévő erők és szervek felhasználásával, összefoglalásával.

Meg kell teremtenünk az ezen ügykörökkel foglalkozó társadalmi és hivatalos tényezőknek és érdekelteknek : a turista- és sportegyesületeknek, a fürdő- és nyaralótulajdonosoknak stb. országos szövetségét, közös képviselőt és központi szervezetét, amely ezen ügykört minden irányban egységesen és rendszeresen, tervszerűen és hathatósan intézze, vezesse.

A szervezet állana egy központi, budapesti vezetőségből önkéntes díjtalan tisztikarral, akiket a szövetségbe álló illetékes tényezők

meghatalmazottjainak értekezlete választ meg. Feladatai volnának: az ügyek tanulmányozása és propagálása, a kormánynál és hatóságoknál való közbenjárás, a sajtó és a közönség informálása, a szövetségbeliek közötti minél intenzívebb érintkezés fentartása stb.

Négy ügycsoport volna, külön-külön szakelőadóval. I. turistaság, II. sport, III. fürdők, IV. nyaralók. A központi szervezet egyik fontos feladata volna ezen sok pontban érintkező ügykörök közt a szerves kapcsolat, az érdekkiegyenlítés, a kölcsönös kiegészítés és támogatás eszközlése és előmozdítása.

Turista egyesületeink közt nincs semmi állandó rendes kapcsolat és közös képviselő, az ügynek nincs a kormányzatban határozott közege. Boszniában az országos kormány előkelő közege hivatalos referense a turistaság és idegenforgalom ügyének. Az osztrák tartományoknak nagy részében a rokon egyesületek központi országos szövetsége intézi hathatósan az ügyeket a közös érdekek szerint. Így van ez a külföld többi turista országában is.

A nyaraló-ügy szorúl leginkább szervezésre, rendezésre, irányításra, országos intézésre. Az okos üdülés céljából szerényebb anyagi állapotú családjaink számára alkalmas nyaraló helyek szervezését igen üdvösen lehetne társadalmi akcióval előmozdítani. Középosztályunk számos családja Stájerország, Tirol stb. kényelmes és olcsó helységeiben tölti a nyarat, mások kényelmetlen, alkalmatlan, primitív hazai faluhelyen nyaralnak; sokan megtagadják maguktól a lakóhelyükön kívüli nyaralás rekreáló üdülését, nem ismervén megfelelő olcsó hazai nyaraló helyeket.

A szövetkezet, a közös érdekképviselő a hazai turista egyesületeket stb. közös akcióra, alkotásokra egyesítené, közvetítené a külföldi turistákkal való érintkezést, intézkednék kiváló turista vidékeinknek, különösen a nem eléggé méltányoltaknak a külföldön való ismertetéséről (előadások vetített képekkel stb.) s arra törekednék, hogy a sport a többi három ügykörrel arányos és kölcsönös kapcsolatba jusson. Igyekeznek a hazai fürdők közt kiegyenlíteni az egészségtelen versenyt s a fürdőhelyeket kellően kihasználni a turistaság számára.

Fő törekvése volna azonban nyaralóhelyek és telepek felfedezése, létesítése, ismertetése, fejlesztése. Mindezen célok előmozdítására állandóan érintkeznék a kormánnyal, a hatóságokkal, a sajtóval, a közönséggel és első sorban saját szövetségeseivel.

Segélyforrásai: 1. kormánysegély, 2. a szövetséges egyesületek, érdekelték és magán tagok évi járuléka (arányos megállapítással), 3. egyéb jövedelmek.

A tervzet megbeszélése céljából minél előbb értekezletet kellene Budapesten tartani. A szövetkezetet még a tavaszkor meg kellene alakítani, hogy az idei nyári szezonban már megkezdhesse működését.

Utazás a „Vasország“-ban.

— Vajda-Hunyad, Govasdia és Gyalár környéke. —

Irta: Gaál István dr.

Meg vagyok győződve, hogy az utolsó pillanatot ragadtam meg és használtam föl arra, hogy a „Vasország“-ról írjak. Azaz, hogy írni még csak írhatam volna később is, de az „Erdély“ szerkesztősége semmi esetre sem közölné cikkemet, egyszerűen azért, mert az E. K. E. tagjai egy-két esztendő leforgása alatt *kivétel nélkül valamennyien* beútazzák ezt a meseországot, s így róla sokkal szebb, színesebb, s nekik kedvesebb emléképeket (természetesen „mozgó“-kat) őriznek meg agyvelejük megfelelő kéregmezején, mint aminő színekkel én azt — gyarló szerszámmal — le tudom festeni. Ismétlem: erős a meggyőződésem, hogy rövid és legrövidebb idő alatt minden erdélyi turista jobban fogja ösmerni Vajda-Hunyad és Gyalár környékét, mint jó magam.

Úgy is legyen!

Hogy miért veszem oly bizonyosra az E. K. E. tagok özönlését Vajda-Hunyadra? Röviden elmondom.

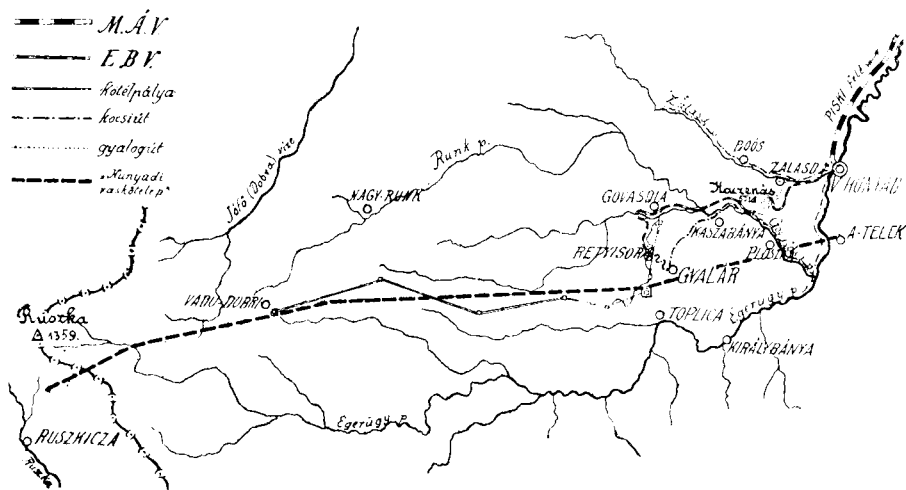
Az Erdélyi Kárpát-Egyesület a múlt év őszén XIX. évi rendes közgyűlését Déván tartotta meg. Ezzel a közgyűléssel kapcsolatban két irányban volt kirándulás tervezve: Nagyágra és Vajda-Hunyad—Gyalárra. Választani lehetett, s a megjelentek 90 %-ának ez utóbbira esett választása.

Ezzel bebizonyult, hogy ez rendkívül vonzó tája Erdélynek.

Abból pedig, hogy ez a 90% összesen 9 embert jelent, kitűnik az, hogy ez idő szerint igazán nem akad több ember, aki Vajda Hunyad vidékét nem látta volna, s ezért — a közgyűlésre sem jött el. Ez csak érthető!

Ezek után pedig siessünk letelejezni: „Vasország“ határai . . .

Északról a Marosvölgy, keletről nagyjában az Egerügy (Cserna) medencéje, majd a hátszegi teknő nyugati szélé, délről a Vaskapu-szoros és Bisztra-

A »HUNYADI VASKÓTELEP« KÖRNYÉKÉNEK HELYSZIN RAJZA.

völgy emlékezetes és festői vonala, nyugatról pedig a Temes és Béga termékeny völgyei határolják. S hogyha most az így meghatározott területet egy geologiai színezett térképen nézzük meg, nyilvánvaló lesz, hogy „Vasország” a Pojana-Ruszka hegység területére esik, mely főképen különféle kristályos palákból van fölépítve.

Ezekben az őskori palákban, részint más kőzetekkel való érintkezésük vonalán, részint nagy hasadékok mentén van a vasérc nagyobb tömegben kifejlődve. Kisebb lencsék azonban elszórtan sok egyéb helyen is előfordulnak benne.

A vastartalmú ásványokat tekintve csak természetes, hogy „Vasország”-ban úgy szólván mindegyik előfordul. Legáltalánosabb a barnavaskő (*Limonit*), mely valóban tekintélyes tömegekben található, s majd mindenütt egészen a fölületen van. Fejtése tehát igen egyszerűen úgy történik, mint bármely közönséges építő- vagy műkö fejtése: ezt nevezik külszíni, vagy napi fejtésnek. A barnavaskővel rendszeren a vörösvaskő (*Haematit*) is társul, még pedig a mélyebb fekvetekben, míg a mangános vaskő előfordulása szabálytalanabb. A nagy vaskőtelepeknek alapját, vagy mint bányász nyelven mondják: fekvőjét úgy látszik rendszeren a pátvaskő, vagy vaspát (*Siderit*) képezi, míg a mágnesvaskő (*Magnetit*) szabályos jegecsekben (Oktaéder) inkább a szabálytalanul elszórt lencsékben fordul elő.

Amint már említettem, a Pojana-Ruszka igen sok pontján vannak lefejtésre érdemes mennyiségben és minőségben a vasérc. Legnagyobb tömegben mégis Aranyos, Lindzsina és Vaspatak környékén, ahol egyébként tekintélyes, bár elszigetelt tömzsekben, ezeken kívül pedig Alsó-Telektől Ruszkiczáig többé-kevésbé összefüggő telep-telérben, mely mintegy 40 kilométer hosszú és 100–150 m. vastag. Oly impozáns méretek ezek, akkora ércgazdagságot rejtve magukban, hogy ezt a „hunyadi vaskő-telep”-et bátran mondhatjuk hazánk leggazdagabb, legnagyobb vaskő telepének. Örömmel tehetjük hozzá, hogy ezt a kincset nagyszabású bányaművelések teszik az emberiség köz-kincsévé.

S ez a vasérc-tömeg, mely egy hatalmas K.-Ny. irányú hasadék mentén van kifejlődve, úgy földrajzilag, mint kereskedelmileg Vajda Hunyadra támaszkodik, minélfogva csakugyan egészen természetes, hogy „Vasország” székesfővárosául ezt a kis várost kell tekintenünk. De hát meg is felel minden követelménynek, — hiszen még királyi várpalotája is van: *Hollós Mátyás* várkastélya.

Ámbár igen kínálkozó az alkalom, több oknál fogva nem térek ki sem magának a városnak, sem pedig az építő-művészet gyönyörű produktumának, a lovagvárnak történeti vázlatára. Ezt már — legalább részben — egy-két rövidebb cikk folyóiratunk hasábjain is elvégezte, másfelől azonban egy igen alaposan összeállított turista útmutató: U. Kövári Ernő dr. „Vajda-Hunyad és környéke” című füzeté¹ minden nevezetesebb történeti mozzanatról tájékoztat. Csak annyit jegyzek meg itt, hogy a várnak jó ideje folyó restaurálásával még mindig nem készültek el, s igen természetes, hogy a sok építő-állvány s más egyéb szerszám a műveléset gyakran zavarja. Sajnos, ugyanezt kell mondanunk egyik-másik terem parkettjéről és modern divatú kályhairól, melyek alig is illeszkedhetnek bele simán a nemes ódonágú keretbe.

Biráló megjegyzéseim azonban, — de hisz azt főlöszleges is mondanom — egyáltalán nem vonatkoznak magára az épületre, ennek stíljére és érdekes kivitelére. Sőt éppen azért is alkalmaztam némi gáncsot, hogy a szemlélő — ha lehetséges — annál kellemesebben lepödhessék meg.

Magának a városnak látnivalói közül itt csak futólag emlékszem meg a

¹ Wachter I. kiadása. V.-Hunyad, 1908. Ára: 1 kor.

gör. kath. kettős templomról, melynek régibb fele nagy valószínűséggel egyike a ma már ritka Árpádkori műemlékeinknek. Freskóit művészi kéz festette.

Hanem tekintsük meg a vasgyárat, amely óriási területet elfoglaló gyárüzemi épületeivel s tisztviselőinek és munkásainak lakóházaival valóságos várost alkot a városban.

Nem tévesztve szem elől, hogy technikai műveknek pusztán leírás útján való ösmertetése nem járhat sok eredménnyel, mellőzném is, ha ez a „Vasország“-ról szóló cikkben egyáltalán mellőzhető lenne. Így azonban — a lehetőségig röviden — el kell mondanom, mikép olvadnak el a Pojana-Ruszka egyik kiágazásának csúcsai és gerincei a vajdahunyadi vasolvasztó-kemencék örök tüzeiben.

Megszerezve a belépési engedélyt, a gyárudvaron legelőször a „Martin-kohó“ öltik szemünkbe. Ebben „Martin-acélt“ gyártottak; húzamosabb idő óta üzemben kívül van. Csakhamar az olvasztókhoz érünk, (ma 5 van üzemben).

Egy-egy vaskohó 21 m. magas, s mintegy 195 m³ űrtartalmú hengeres alkotmány, mely tűzálló téglával van bélelve. A benne folytonosan olvadó vasat naponta négyszer csapolják, s egy ily nagyolvasztó 700—800 méter-mázsa vasat termel 24 óránként. Természetes, hogy a vasércnek, s a szükséges mészkőnek és faszénnek adagolása (az olvasztó torkába) folytonosan kell hogy történjék. Ez az adagolás még 4—5 évvel ezelőtt is, kivált éjjel borzalmasan csodaszép látvány volt, mert az egyszerű torokzár felemelésekor hatalmas lángnyelvek csaptak ki, bevilágítván az egész telepet. Sohse felejttem el, minő szép volt ez a látvány Nagyágról nézve! Ma már kettős torok-elzáró készüléket (harangot) alkalmaztak, úgy hogy ez a rettentően szép tűzijáték elmarad. De természetesen nem ez volt az indító ok, hanem az, hogy az olvasztó-kemencében képződő forró gázokat ne hagyják céltalanul elillanni; most kitűnően fölhasználják az olvasztókba befújtatni szükséges levegő 600 C^o-ra való fölmelegítésére.¹

A megolvasztott vaskő fém anyaga alul, többi könnyebb fajsúlyú része az u. n. salak rajta úszva helyezkedik el. E kettőt tehát külön-külön kell lecsapolni. Maga a csapolás szintén igen szép látvány (kivált sötétben). S szinte különös, hogy a salak lecsapolása intenzívebb fény- és hangtűnényekkel jár, mint a megolvadt vasé. Valósággal megreszketteti az egész környezetet, s így némi fogalmat nyújt egy-egy vulkáni kitörés lefolyásáról.

Megjegyzendő, hogy a salak-csapolás a háttérben, úgyszólván a színlalak mögött játszódik le, (könnyen el is szalaszthatnók, ha a zúgás-dörgés nem figyelmeztetne hathatósan). A csillékbe folyó, s ott kihűlt salakot hányókra viszik, a honnan szivesen adják építkezési célokra, mire nagyon jól beválik.

A vasat az ellenkező oldalon, az előtérben csapolják. S miután ennek csapoló nyílását is — mely szintén agyaggal van eldugaszolva — áttörik, megindul a folyékony vas vakitón, méltóságosan hömpölygő árja. Nem sűrűbb az olajnál.

A szikrázó vasfolyam kigrafitozott nyersvas formákba terelődik, olyformán, mint a bolgár kertészetnél az öntöző víz. Amikor a megolvadt vas mind kifolyt az olvasztóból, a nyílást agyagdugóval ismét elzárják.

Ime a vasolvasztás — dióhéjban.

Még talán csak annyival kell a leírást kiegészíteni, hogy a bányákból kikerülő nem minden vaskő fajta alkalmas arra, hogy egyenesen a nagyolvasztóba kerüljön. Így pl. a pátvaskövet előbb pörkölik: szénsavát kiűzik. A pörkölt-kemencék, melyek sokkal kisebb méretűek, egy felsőbb szinten az u. n. érctérien vannak.

¹ Amint tudjuk, az oxigén táplálja, élénkíti az égést; s még jobb, ha ez az oxigén tetemesen föl is van melegítve.

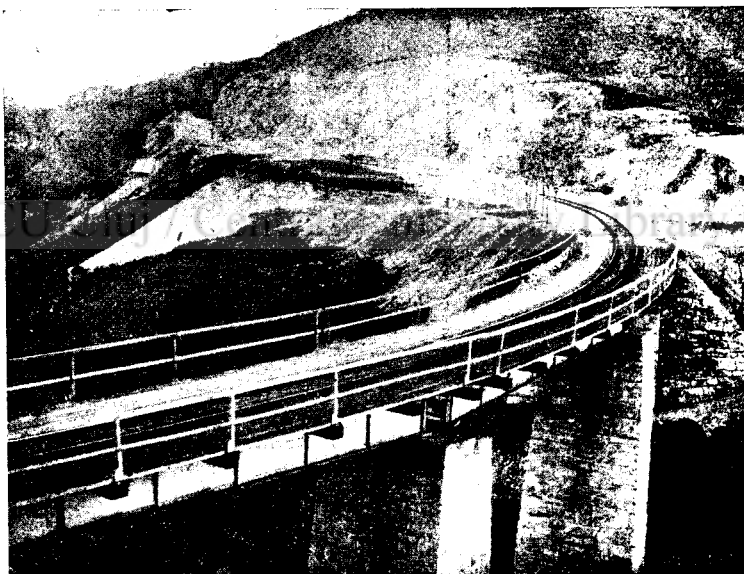
A vajdahunyadi vasolvasztót szemlélgetve, azt hihetnők, hogy már igen régen működik. Alapítása pedig csak napjainkra (1882) esik. Eleintén szerény keretekben mozgott az évi termelés (50,000 q.) míg 1907-ben már 82,000 q.-ra rug a termelt nyersvas, melynek vasércét, körülbelül 1,850.000 q. barna- és pátvaskövet kizárólag a gyalári bányák szolgáltatták.

Ekkora tömeg hallatára méltán ébred föl kíváncsiságunk, s most már csak az úton és módokon tanakodunk, mikép jussunk el Gyalárra.

Mert természetesen — több út vezet Rómába!

Való igaz ugyan, hogy vasutazás és túristáskodás csak amolyan félttestvérek, de most ez egyszer magam is amondó vagyok, hogy fölfelé épp az utazás élvezése szempontjából jobb, ha vasuton utazunk.

Vajda-Hunyadról a vasgyár mellett levő, ú. n. „felső állomás“-ról indulhatunk útnak a személyszállításra is berendezett „Első Erdélyi Bányavasút“-on. Már a kiinduló ponton is a lovagvár magasságában van a keskenyvágányú pályatest, s kanyargó útjának minden pontjáról szebbnél-szebb kilátást élvezhetünk. Alig egy-két fordulóval az első hídra érünk, mely pontról tán legelragadóbb a vár. De végig tekinthetünk innen újból az egész városon, sőt az innen fogva táguló Egerügy völgyén is. Majd egy merész viadukthoz érkezünk,

VIADUKT A ZALASD-PATAKON.

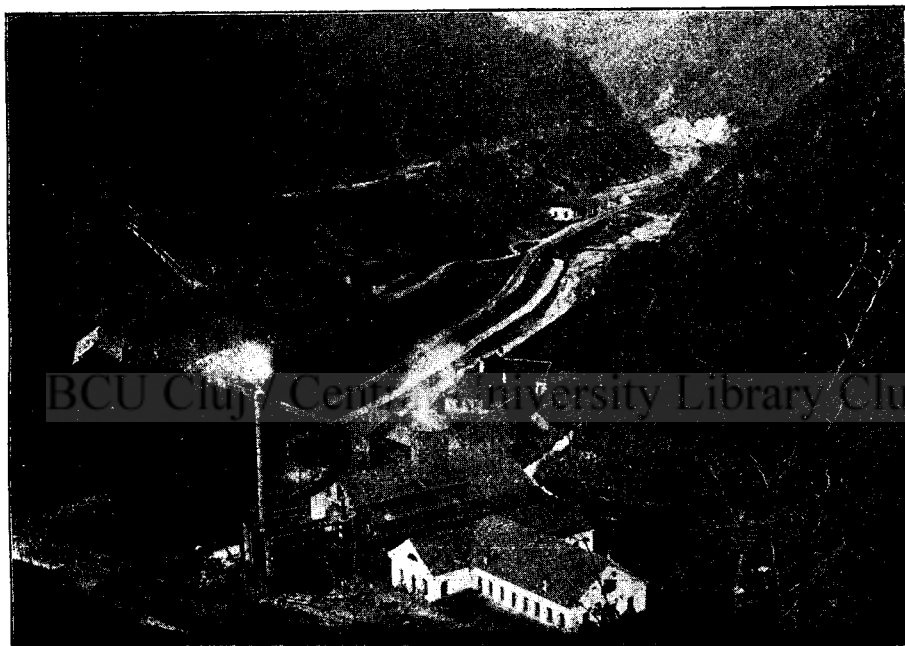
mely az alatt tájtéző Zalasd patak jobb oldalára vezet át. Képünk ezt a viaduktot, s a völgy jobb oldalán nyitott mészkő-bányákat mutatja, a honnan a vasolvasztáshoz szükséges mészkövet szállítják. De csakhamar előtűnik lenni a völgyben Zalasd község is, melynek hajdani magyar nemes urairól csak a dűledező, vagy korcsmai rangra emelt (!) kúriák beszélnek. A mult század 80-as évein kisebb vashámor is működött itt.

A zalasd völgyi út-részlet még csak bevezetése a govasdiai völgy pompájának; inkább csak lankás dombvidék, ami látókörünkbe esik. De csakhamar elérkezünk a nagy (760 m.) alagúthoz, mely a Kaczenás (566 m.) hegyet furja keresztül, ezzel bejutva az őskori kristályos pala birodalmába, s így a tulajdonképeni „Vasország“-ba.

Egyenesen leírhatlan az a fönséges panoráma, amely most az útas szeméi elé tárul. A meredek falú, dús vegetációval ékesített szurdok-völgy, melyet

egy-egy falegyenes sziklabástya — ha lehetséges — még festőibbé tesz, semmiféle hasonlattal meg nem közelíthető. S hogy mily ki mondhatatlan bájt sugároz erre a vadregényes vidékre május havában a vadon élő orgona-bokor lila szinpompája, — még művészi ecsettel sem mondható el, hát még egy sűrke tollal! S mit mondjak az orgona édes, mámorító illatjáról, melyben minden atomunk megfürdik?

A pályatest alatt a fehér országút követi kigyózva a völgy fenekén zugó, bővizű kristály patakot. A kis mozdony pedig valóban nyaktörő úton törtet fölfelé; sok helyütt egyenesen vakmerő a pályaépítmény. Bevágások, épített falrészek, egy kisebb alagút, majd három kisebb viadukt: s mind inkább közeledve a patak medréhez, (s ennek dacára fölfelé haladva) berobogunk Govasdiára.

GOVASDIA. VASGYÁR ÉS VASÚTI ÁLLOMÁS. ADLER FELVÉTELE.

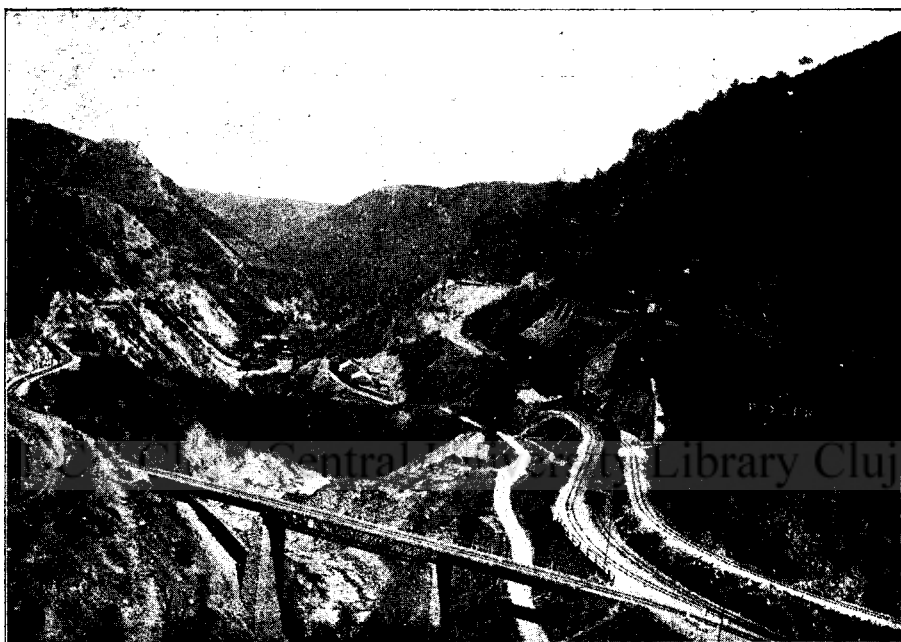
Ez a kis vasolvasztó és vasöntő-telep a Govasdiai és Runki patakok összefolyásánál fekszik. Mindkét szurdok-völgy gyönyörű a maga nemében, s a „völgyi turistá”-nak feledhetlen pillanatokat szerző. S ha csak tehetjük, ne mulasszuk el a runki völgy bejárását se, melynek legnagyobb része dolomitos őskori mészkőbe van bevágódva. A völgy fejénél Nagy-Runk községben ne mulasszuk el a runki cseppkő-barlang megtekintését sem. Nem akarom ugyan azt mondani, hogy ez a kis barlang valami fenomenális látványosság, hiszen már méreteinél fogva sem lehet az, hanem arra igen alkalmas, hogy ide vezető turista útunkat még változatosabbá tegye.

Megengedem, hogy két napos nagy-runki turista kirándulásomat, illetve ennek emlékeit oly igen kedvessé ez alkalomból turista társam: Várady Gyula, akkori govasdiai róm. kath. lelkész, tisztelt barátom személye tette,¹ de meg vagyok győződve, hogy a tiszta és kényelmes erdőéri lak, a pisztrángos menük

¹ Várady Gy. útunkat a Budapesti Hírlap 1905 szeptember 30.-iki számában igen színesen és élvezetesen le is írta.

s ezek járuléka minden jóvérű turista emlékezetében csak kellemes nyomot hagyhatnak.

Hanem térjünk vissza Govasdiára. A vajdahunyadi nagyolvasztók megsemlélése után talán nem fogunk érdeklődni egy hasonló mű iránt, vasöntőjében azonban igen sokféle vasedény készítését láthatjuk. Mindenesetre érdekes azt is megfigyelni, hogy itt sehol sem látjuk a salakot fölhalmozva; ennek az az oka, hogy erős vizsúgárral apró szemcséssé teszik s a patakba bocsátják. Ezenfelül új dolog itt számunkra a Vádu-Dobritól idáig vezetett hosszú (32 km.) sodrony-kötélpálya végállomása.

AZ ERDÉLYI BÁNYA-VASÚT VONALA ÉS AZ ÉRCTÖRŐK

Ismét beérkezett egy hunyadi vonat, mellyel mi is tovább roboghatunk Retyisóra felé. Figyelmünket ezentúl is mind végig lebilincselik úgy a táj klasszikus szépségei, mint a vasútépítés technikája. Hát még hogyha a botanika és zoologia iránt is érdeklődünk! A *Teledia speciosa* specialis erdélyi növényünkkel is esetleg itt találkozunk először.

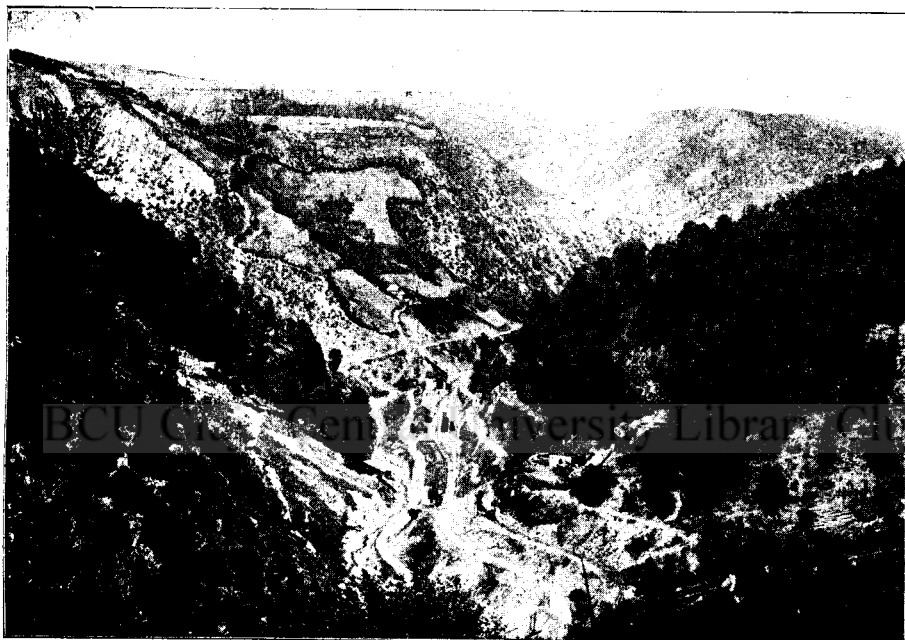
Megérkeztünk Retyisórára, az Erdélyi Bányavasút végállomására. A párányi állomási épületen kívül mindenesetre föltűnik a gyalári bányüzemhez tartozó ércető mű, mely a bányából kikerülő darabos anyagot fölprózza s részben osztályozza is. A vasúti kocsik megtöltése igen gyorsan és egyszerűen történik.

Az ércető fölötti erdő egy kies helyén fődött tűzhely, étkező, sőt — pince és kuglizó is van. Egy-egy társas kirándulás tehát elég nagyfokú kényelmet élvezhet itt.

Mindezeket megtekintve, módunkban áll két — Gyalára vezető — út között választani. Az egyik — talán nem is egészen bátorságos — az ércszállító sikló, melynek pályahossza 280 m. és 126 m. magosságra emel föl bennünket. Meg kell jegyezni, hogy nem ijesztésképpen mondtam ezt a szállító művet kissé megbizhatatlannak, hanem azért, mert ezt a siklót egyál-

talán nem szánták s rendezték be személy szállításra; (a sikló kocsinak karfája sincsen!) és senki emberfia nem szavatol az esetleges balesetért. De valóban nincs is semmi okunk, — kivált ha Retyisóráig vonaton jöttünk, — hogy egy kissé ki ne sétáljuk magunkat; hiszen a Gyalárra vezető szerpentinnek éppen csak arra jók, hogy étvágyunkat még inkább fölgerjesszék. (Legfőlebb 1½ órasi séta.) Útközben pedig főséges kilátásban gyönyörködhetünk. Kitérően áttekinthetjük a retyisórai völgyet, fenn a hegyen a kötélpálya gépállomását, majd pedig néhány erdőháti oláh községet.

Gyalárra érkezve, a szükséges engedély megszerzése céljából fölkeressük a bánya üzemzetőségét.

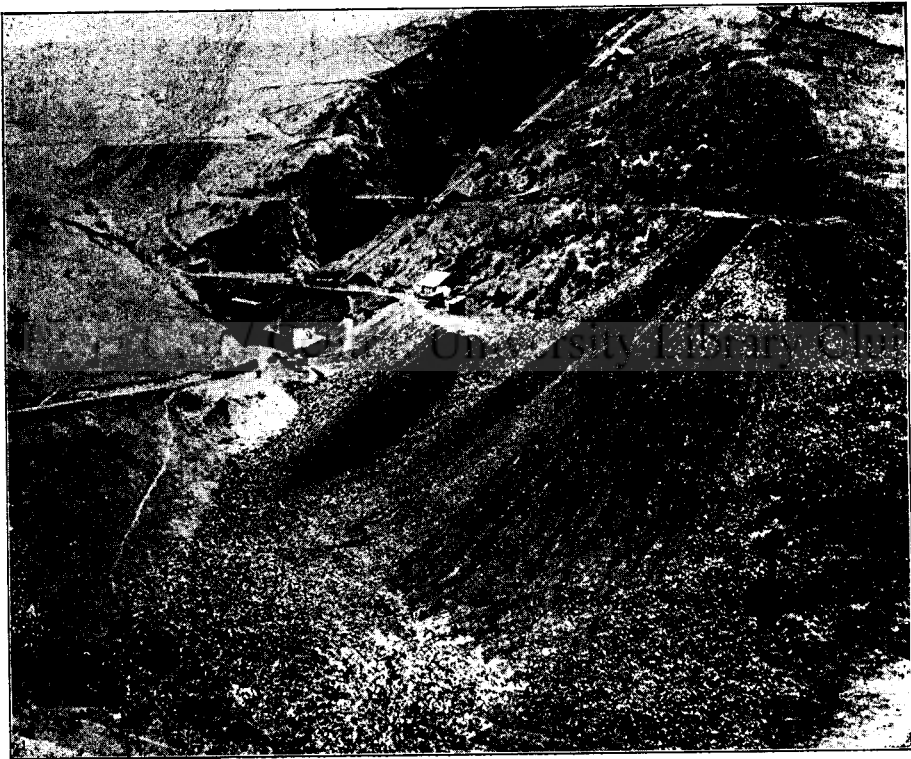

RETYISÓRAI VÖLGYRÉSZLET. VASÚTI ÁLLOMÁS ÉS FÜTŐHÁZ. (ADLER FELVÉTELE.)

A turista szeméi elé táruló rendkívül mozgalmas kép lefestését meg sem kísérem. Elég annyit mondanom, hogy az érctümegek óriási nagysága mintegy 1100 munkást foglalkoztat itt; s annak ellenére, hogy a 3,022.800 m². területen élénken lüktető bányauzem sok ágazata igen komplikált, a nagy-szabású anyagszállítás mégis egyöntetűen, simán bonyolódik le, s a v.-hunyadi kohók örökké éhes gyomrai minden fönnakadás nélkül kapják meg a hatalmas napi porciót. S annál feledhetlenebb ez a kép, mert hiszen a bányaművelésnek szinte szokatlan neme, az u. n. „külszíni fejtés“ látható itt, mely minden más „bányász-kép“-től merőben különbözik. Némi fogalmat a *Mihály*-bányát ábrázoló képünk is nyújt ugyan a lépcsősen történő bányaművelésről, mind ezt azonban a természetben kell látnunk. Így aztán bizonyosan megértjük, hogy éppenséggel nem költői fantázia szüleménye a „Vasország“ elnevezés. Ez a terület teljes mértékben rászolgált erre.

Ismétlem, sem a rendkívüli sürgés-forgás kaleidoszkopját, sem a bányász-technikája csinyját-binját nem kísérem meg itt leírni. Sőt még a vendéglők fekvését sem árulom el, (vajjon kinek van erre szüksége?) ehelyett azonban „emlékezzünk régiekről.“ Fontos tanúságot szűrhetünk le a visszapillantásból.

Amint a hunyadi vaskőtelep helyzetéből, illetve fekvéséből szinte önként folyik, az ércek már igen régi idők óta képezik bányászat tárgyát. De hogy elfogadható módon megközelítő időt mondjunk, a fennmaradt leletekből, emlékekből, régi okmányokból és szájhagyományokból arra kell következtetnünk, hogy ezen a területen mintegy 2000—2500 esztendeje folyik a bányászat, mondhatni: szakadatlanul. A legtöbbet mondó és bizonyító maradványra A.-Telek határában akadtak rá, ahol Hollósvári Imre bányamérnök alaposan át is tanulmányozta a római korból ránk maradt bizonyítékokat. Így már maguk a jelentékeny tömegű salak-hányók is sokat mondanak, de epp így sokat árulnak el az A.-Teleken fölfedezett római korú építkezési nyomok, melyekből kitűnt, hogy itt volt „Vasország“ hajdani középpontja, itt olvasztották a rettegett légiók egy része fegyverzetének acélját. De [maga] Gyalár is fontos bánya és vasolvasztó hely volt már ebben az időben is. A római bányákból

MIHÁLY-BÁNYA. SIKLÓ ÉS A BÁNYAVASÚT. (ADLER FELVÉTELE.)

— melyeknek nyomaira most szintén ráakadtak — igen kezdetleges úton: bizonyos emberi vagy állati erővel szállították a vésővel és kalapáccsal fejtett érceket az olvasztó telepre. Utaknak semmi nyoma.

Az akkori olvasztó kemencék természetesen igen kezdetlegesek voltak, de a hunyadi vaskőtelep kitűnő (60—65%) vaskövéből még ily módon is pompás kovács-vasat és acélt tudtak előállítani. S mindenesetre érdekes kultur történelmi adat, hogy a Gyalári vashányókat a római időkben is állami tulajdonként, házilag kezelték, akár csak manapság.

De még egy — ennél is fontosabb — rokonvonás van a római és mai idők állapota között.

Már a rómaiak rájöttek arra, hogy az itteni vasérc előfordulás telérszerű, s hogy a bánya-kutatásnak abban a kelet-nyugat irányú vonalban kell haladnia, mely a „Hunyadi vaskőtelep” környékének helyszínrajzán föl van tüntetve. Ezzel szemben ugyanis az abszolút kormány idejében, — amikor az itteni vasbányászat kissé föllendült, — a bányászok és geologusok csak elszigetelt tömzsökről beszéltek, s így siklott ki a telep jó része a kincstár kezéből. Csak napjaink magyar bányászai, — természetesen egészen függetlenül a rómaiaktól, minthogy ezek művelés rendszeréről is csak a legújabb kutatások közben szereztek adatokat — ösmerték fel a hunyadi vaskő elhelyezkedésének természetét.

De tartsunk sorrendet!

A rómaiak szépen fölvirágozott vasipara nem volt hosszú életű. A keleti gótok kiszorítják a rómaiakat Dáciából s a teljesen elhagyott teleki vaskő bányákat törmelék, sőt dús vegetáció lepi be. A jobban védett Gyaláron úgy látszik a népvándorlás idején is tengett a vasipar; a fejlődő magyar birodalom védelme alatt pedig valóban erősödni is kezdett. Törökverő Hunyadinak seregeit is állítólag idevaló vassal fegyverezte föl. Ezt könnyen elhihetjük, annál is inkább, miután 1848-ban a magyar csapatok tulnyomó részét is Vajda-Hunyadon gyártott kardokkal szerelték föl; s ezek kitűnő minőségűek voltak. Minőségi próbájuk abból állott, hogy a hunyadi lovagvárba vezető hidról hegyükkel egy sziklára ejtették, s ha el nem törtek, a honvédek bátran harcolhattak vele. (Meg is tették!)

A XIX. század elején leégett a toplicai nagyolvasztó, s miután a szállítás Gyalárról ide amúgy is végtelen sok bajjal járt, az olvasztó üzemet a govasdiai völgybe helyezték át; Govasdiát pedig rövid idő alatt jó műút kötötte össze V.-Hunyaddal.

Mint már érintettem, a kincstár a vastelep egy részét magántulajdonba engedte át. Így keletkezett előbb a brassói, majd a „Kaláni bánya és kohó részvénytársaság”, melynek vasolvasztó telepe Pusztá-Kalánban van. (Alapították 1871-ben.) Az alsó-teleki vasbányákat gőzüzemű iparvasut (22 km.) köti össze a Kalán vasolvasztóval. Ez a mű évi 600000 q. vasérc feldolgozására, tehát mintegy 250—280 ezer q. nyersvas előállítására van berendezve. Amint általánosan ösmeretes, a nyersvas egy részét mindjárt föl is dolgozzák, s különösen kályha és tűzhely öntvényeik nagy elősmeréssel találkoztak a vaspiacon.

A kincstár birtokában maradt gyalári bányák vasércét először Topliczán, majd Kaszabányán, Govasdián olvasztották, s legújabban (1882) főkép Vajda-Hunyadon dolgozzák föl.

Némi áttekintést nyerve a hunyadi vaskőtelep történetéről, menjünk föl Gyalár valamelyik kimagaslóbb pontjára, ahonnan tiszta időben a vén Retyezátot, a határon őrtálló Páreng vonulatát a hátszegi medencével láthatjuk. A víztartó környékéről pedig kivált észak felé nyílik messzire kilátásunk. A gyönyörű panorámában csakhamar fölfogjuk ismerni a Bihar-hegységet, sőt a Gaina (leányvásár!) csúcsot is. Jól láthatjuk továbbá az Erdélyi Ércshegység egész vonulatát Nagyággal és Verespatakkal; az egész Maros-völgyet Déva környékének festői andezit vulkánjaival. Észak-kelet felé pedig egész Gyulafehérvárig elláthatunk. A Kudzsiri-havasok, a Párenggal és Retyezáttal természetesen nem hiányozhatnak a kép főnséges keretéből.

S hogy legalább néhány szóval az ethnografia iránt érdeklődő turista számára is tegyünk itt néhány megjegyzést, főlemlítem, hogy Gyalár lakossága az u. n. erdoháti (padureán) oláh nép, világos bőrű, kék szemű és szőke haju. (Mindezt ha nem is egészen szó szerint hanem úgy kell értenünk, hogy a sötét bőrű és hajú, valamint sasorru oláhtól teljesen elütő. Határozott szláv típus!) Szépet köztük igazán aranyért sem kaphatunk, s talán innen van, hogy nők dús és eléggé izléses varrottasai sem érvényesülnek eléggé. A fiatalabb

férfiak, főként legények pörge, szűk karimájú kalapjáról alig hiányozhat a kakastoll, ami bizonyos nemzetiségi öntudatnak szokott kifejezése lenni; Gyaláron azonban e tekintetben csodálatos kivételt tapasztaltam. Alig is tudtam hova lenni bámulatomban, mikor egyiket a másik után, gyermeket, asszonyt, férfiakat magyarul megszólítva, oly magyarsággal válaszoltak, hogy alig merem érzéseimnek hitelt adni.¹ A dolognak utána járva, megtudtam, hogy ez a csodás eredmény Kiss József előbbi és Csűrös Antal mostani áll. tanítóknak köszönhető. Ehhez úgy-e nem kell kommentár?

De végre is búcsúznunk kell! A gazdag tapasztalás kellemes és fölemelő érzése tölti el lelkünket, amint még egyszer összegezzük a bennünket ért hatásokat.

Természetesen V.-Hunyad felé igyekszünk vissza; s ha csak valamely kényszerítő körülmény nem befolyásol, jól tesszük, ha visszafelé más útát választunk.

Ha nem idegenkedünk egy kis turista földadattól, úgy a legrövidebb útát fogjuk választani. Ez Kaszabányán és Zalasdon keresztül vezet V.-Hunyadra. Hossza mintegy 10 km. csupán, de mégis megdolgoztatja a turistát, mert mint említettem két völgyön kell keresztül haladnunk, ezeknek a völgyeknek pedig igen meredek lejtőik vannak. Ezenkívül különösen az útba eső Kaczenás-hegy (551 m.) megmászása teszi kissé fáradságossá ezt az útát. (Ezt furja keresztül a vasút.)

S míg ezen az úton csak gyalogszerrel mehetünk, — sok részletén még a mokány lovakat sem használhatnók, — addig a két oly hosszú kocsitú szép-ségben szinte versenyez a vasúttal. Sietek azonban megjegyezni, hogy — kivált Kaszabánya és Gyalár közt — itt is tanácsosabb a gyaloglás.

Erre nézve fölhozhatom itt, hogy amikor egyetemi hallgató koromban dr. Koch professzor úrral tanulmányi kirándulásom voltunk, egyik kanyarulatnál a lovak megcsuszva, a mélység felé rántották kocsinkat is. Ez azonban az út szélén levő fában megakadt s így a két ló hámlán lógott ég és föl között. A kocsiról leugrálva sem tudtunk a szegény párakon segíteni, csángó kocsink — legalább a szekeret megmentendő — elvágta az istrángot, s a két ló a mélységbe zuhant.¹

Kaszabányától kezdve igen jó a kocsitú, s így teljes mértékben élvezhetjük a leírhatlanul festői vidék szépségeit. Utunkban Ploszkát érintjük, ahol az említett kaláni társulat fejteti a vasércet. Nemsokára végét érzük a bájos govasdiai szurdokvölgynek (Felső-Teleknél), de az Egerügy völgyében sem csökken útunk vadregényes mivolta, mert egészen Alsó Telekig, melynek római kori szerepét főntebb már röviden méltattam, szebbnél-szebb részletekben gyönyörködhetünk. Sok helyt tanulságos föltárást szemlélhetünk az Egerügy szurdokvölgyében, — mely harántul metszi a kristályos pala vonulatot — s meggyőződést szerezhetünk arról, mily nagy mértékben gyűrődött ez a hegység.

Alsó-Teleken, bár kisebb méretekben, de igen szemlélhető módon látjuk viszont a külfejtési munkálatokat. Nem érdektelen megjegyezni, hogy míg Gyaláron 750 m. tengerszin fölötti magasságban folyik a bányászat, A-Teleken az Egerügy szintjén (260 m.)

Az innen V.-Hunyadig hátra levő rövid (6 km.) út, melyet közvetlen az Egerügy partján teszünk meg, még mindig turista érdekű. A geologia iránt érdeklődő turista pedig bizonytalannal figyelemmel fogja kísérni a kristályos palának és dolomitos mészkőnek itteni találkozását, mely tudományos tekintetben még mindig nyílt kérdés.

¹ A tökéletes magyaros kiejtés előttem szintén úgy tűnik föl, mint egyik bizonyíték a többi oláh néptől valamennyiben elütő eredet, vagy legalább vérkeveredés mellett.

² Annak idején gyűjtést rendeztünk a csángó fuvaros kártalanítására

Vasországban tett körútunk végére jutottunk. Függetlenül azonban legalább futólag meg kell itt említenem a festői fekvésű Kudzsirt is,¹ illetve az itteni állami vasgyárat, melyben a Vajda-Hunyadon termelt nyersvas egy részét dolgozzák föl. Gyártmányai jóságát ezek kelendősege bizonyítja legjobban. Ugy rudvas, mint sokféle acélgyártmányai első rangúak; még Bécsbe is szállítanak belőlük. Meg kell még jegyezni, hogy ámbár jelenleg Kudzsir környékén vasbányászat nem folyik, de vasércnek már ki vannak mutatva, s az államkincstár javára 105 zártkutatómánnal biztosítva. Kudzsir környéke tehát Vasország tartozéka, mondjuk: társországa.

S ámbár kissé messzibb fekvő, lehetetlen említés nélkül hagynunk a magyar vasgyárak legnagyobbikát, Diósgyőrt. Tárgyunkkal való kapcsolatát igen könnyű kimutatnunk, mert hisz mindnyájunk előtt tudva van, hogy Vajda-Hunyad legfőképpen Diósgyőr számára termel. Itt aztán leginkább géprészeket és vasúti síneket gyártanak a hunyadi nyers vasból. Ime tehát annak a drótnak, mely hazánkat oly szorosan összedrótózza, anyagát „Vasország“ szolgáltatja. De hiszen ez egészen így is van rendjén!

Befejezésül pedig csak annyit, hogy „Vasország“ gyönyörű vidékének Svájchoz, vagy mászhoz való hasonlítását szándékosan mellőztem. Meggyőződésem ugyanis, hogy e téren minden hasonlat bántóan sántít, mert egyetlen valóban szép tájnak sincs igazán mása. Aminthogy az igazi egyéniségnek sincs!

¹ A hunyadmegyei osztály 1908 március havában rendezett ide egy pompásan sikerült kirándulást.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Megjegyzés Hangay Oktáv úr cikkére.

Valahányszor az „Erdély“ folyóirat számát kézhez kapom, mindannyiszor feléled bennem a szép Erdélyországban töltöttem boldog idők emléke, amelyet hovatovább mind szebb színekben látok. Az „Erdély“ XIX. évf. 1. (217.) száma borító lapját kinyitom, hát! egy — régi, kincses-kolozsvári ismerőst köszöntök tisztelettel. Biz' soha se hittem volna, hogy a csak távolról, de igen jól ismerem Hangay O. úrnak erőteljes vállát már annyi idő nyomja. Az idő nem törte meg — s ne is törje még meg igen-igen soká — hisz' maga Hangay O. úr „Kolozsvármegye szelidebb területében“ c. cikkében még hatalmas megtett útról számol be. Élvezettel olvastam e kedves vidékek érdekes leírását, melynek többjét magam is egykor sűrűn látogattam, s éppen ez adta a tollat a kezembe, hogy Hangay O. úrnak a 6. lapon adott egy megjegyzésére reflektáljak. Ugyanis azt mondja Hangay O. úr, hogy: „A földrajz és természetrajz tanárai vezessék

tanítványaikat április—május hónapokban a Szénafűvekre“; lejjebb: „Kolozsvár ilyenmő flóráját kidolgozni többet érne, mint a távoli külföld növényeivel bíbelődni.“

Miként régebben, egész bizonyosan állítom, hogy most is kiviszik a fiúkat a kolozsvári tanárok a Szénafűre, s nemcsak április—májusban, hanem bizonyára még előbb, hogy a Szénafű egyik nevezetességét a *Bulbocodium ruthenicum Bunge*¹-ot virágzó állapotában megmutathassák az ifjak seregének.

Nem lehet céloom e lap oldalán a Szénafű nevezetességeit felsorolnom, mert aki szakember, úgy is tudja; aki meg nem szakember, az úgy se olvassa el és ha el is olvassa, úgy se érti meg. A *Hangay O.* úr felsorolta növénynevek írásmódja persze még a régi időkből való, azóta biz' kissé más szavakkal írónak e nevek s több hangzatos név helyett szerényebbet alkalmazunk. A felsoroltak egyike-másika tényleg nevezetessége a Szénafűnek, de a legtöbbje *nem*. Kolozsvár, egyben Erdély ilyenmő flóráját — szerencsére már összefoglalták; épp' a folyó év január 2.-án hunyta le szemét örökre jeles és ismert, de — mint nálunk ilyesmi történni szokott — a kellő elismerésben nem részesült botanikus *Dr. Simonkai Lajos*,² akinek Erdély Flórája kritikai összeírását köszönjük³ De, hogy Kolozsvár, valamint Erdély s hazánk ritkaságainak egy hatalmas tömege már feldolgozást nyert, utalok *F. Pax* kiváló munkájára.⁴ Vajjon, hogy íródott volna meg e két hatalmas kötet, ha *F. Pax*, a szerző, szintén azt vallaná, hogy nem érdemes „a távoli külföld növényeivel bíbelődni“?

A hazai Flórát pedig *csak akkor tudjuk igazán megbecsülni, ha másföldivel való összehasonlítás útján jöttünk rá annak értékes voltára!*

Egyebekben tisztelettel köszöntöm *Hangay O.* urat!

Györffy István (Lőcse).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹ Ujabban az erdélyi növényt a *Bulbocodium vernum L.* subspecieseként: *versicolor Richter* néven különböztetik meg.

² Erdély edényes flórájának helyesbített foglalata. (Enumeratio florae Transsilvanicae vasculosae critica). Budapest, 1886. 8°. XLIX+678. old.

³ Az azóta (1886) különböző folyóírásokban megjelenő dolgozatok felsorolását, amelyek a Szénafű nevezetességeire vonatkozó megjegyzéseket tartalmaznak, vagy amelyek rectificálják az eddigi hibás ismeretet, vagy az újonnan ott gyűjtött ritkaságot ismertetik — itt nem lehet céloom adni, csak utalok, hogy éppen már példát is mondjak, a *Salvia polonica Blocki* és a *Pulsatilla Gayeri Simk.*-ra, mint az újabb idők felfedezésére.

⁴ „Grundzüge der Pflanzenverbreitung in den Karpathen.“ 8°. I. Bnd. Leipzig 1898, VIII+269, II. Bnd. Leipzig 1908., VIII+321.

Irodalom.

A budapesti egyetemi turista egyesület 1904—1909. évkönyve.

Szerkesztették: A tisztviselők.

Nem nagy, de tartalmas könyv. Öt év — öt iv. Tele lelkeséggel és törekvéssel. Tele munkával és eredményvel. Biztos cél felé való haladás. És ez a haladás maga a cél. Örvendetes megnyilatkozása a magyar ifjúság virágja szellemének.

Az első közlemény az egyesület öt éves életének történetét mondja el a hivatás ihletésével. Kegyeletes megilletődéssel áldoz az ügy fiatal vértanúja, Wachter Jenő emlékének (az emléktáblának 1909. aug. 8-án történt leleplezését ábrázolja a füzet képe.)

A második közlemény az egyesület vezetőségét és tagjait sorolja föl. A kimutatás kissé zavaros. Szerinte az önálló egyesületnek jelenleg 2 tiszteletbeli, 2 alapító, 28 pártoló és 18 rendes tagja van. Tizenennyolc rendes tag! Ez megdöbbenő szám. Hát a budapesti tudomány-egyetem több ezer hallgatója nem mozdul ki a kávéházak tüdővész-tenyésztő füstjéből? Van két némileg enyhítő körülmény. Az egyesület csak most önállósult. De az előbbi egyetemi osztálynak is csak 34 rendes tagja volt. Tekintetbe veendő azonban, hogy ez az egyesület tulajdonképpen nem tágabb értelemben névleges turistákból áll, hanem igazán aktív alpinistákból. A csekély taglétszámhoz képest szerény a vagyoni helyzet és a könyvtár állapota is. A társas kirándulások kimutatása intenszív munkáról nyújt statisztikát. Az öt év kirándulásai előbb havonként, aztán a helyek szerint vannak felsorolva a résztvevők számával.

Az egyesületi tagok szakirodalmi működésének bibliográfiája fényesen tanuskodik arról, hogy a tagok nemcsak lábbal, hanem tollal is apostolkodnak,

mint az alpinista irodalomnak nálunk majdnem kizárólagos művelői.

A turajelentések (29 - 41. l.) 1904 től fogva évek szerint sorolják fel az egyesület egyes tagjai által megtett emlékezetes turákat: nagyobbrészt a Magas Tátrában, és a külföld magas hegyeiben is. Több nevezetes első megmásztat is konstatál e duzzadó kimutatás és azt bizonyítja, hogy egyetemi turistáink magas hegyvidékeinknek leg-hivatottabb és legbuzgóbb kultiválói.

Erről külön is beszámol a füzet legjelentékenyebb közleménye: »Egyesületünk tagjainak szerepe a Magas Tátra feltárásában« (Némi történeti előzményekkel). Ennek legérdekesebb része az új turák felsorolása (53—70. l.). Az általános áttekintés lelkesen és szuggesztív hatással adja elé az egyesület működését irányító motívumokat. De abban talán nincs egészen igazuk, ha pl. a hegyi turistaság szempontjából lekicsinylik az erdélyi havasokat (47—48 l.) s a mászkálást tartják igazi turistáskodásnak.

Az egyesület alapszabályai (70—75 l.) és többnyire turista érdekű hirdetések zárják be a jól szerkesztett füzetet.

Teljes elismeréssel adózunk a fiatal egyesület törekvéseinek és sikereinek. De talán jogunk van, arra inteni, ne engedje magát elragadtatni az eredmények által. Az önbizalom ne tegye elbizakodottá, a siker vakmerővé.

Arról értesültünk, hogy az egyetemi egyesület nagyszabású turista közlönyt készül kiadni és felszólította a legtekintélyesebb régi turista egyesületeket, hogy szüntessék meg saját közlönyüket és fogadják el az egyetemi tervezett folyóiratát hivatalos értesítőül. **Bocsá-**

natot kérek, de ez nagyozolás, titánlaci-
kodás. Egy egyéves egyesület, melynek
működési iránya bevallottan egyoldalú,
melynek 18 rendes tagja van, kik csak
nehány évig lehetnek rendes tagok,
nem lehet hivatott arra hogy vezesse
az ország turistaságát és direktívát ad-
jon több ezer régi turistának! Félek,
hogy az egyetemi egyesület ezzel a
tervvel a maga fiatal hevületében néhai
Wachter Jenő útjára tévedne! Ettől
pedig óvakodjék közös ügyünk érde-
kében!

Meglehet egyébként, hogy a fiatal
egyesületet e kezdeményre az a tény
is biztatta, hogy a hazai turistaságnak
ma nincs központi szervezete, közös
képviselése. Ezt akarta talán pótolni a

maga tervezett folyóiratával. Megje-
gyezhetjük, hogy az »Erdély« jelen fű-
zetének vezető cikkelye, egy régebbi
értekezlet megállapodása szellemében,
épen e központi szervezetnek szövetségi
alapon való létesítésével foglalkozik.

A fiatal egyesület erőtől duzzadó,
bizalomtól acélozott tagjai pedig csak
haladjanak bátran előre a megkezdett
szép, de nehéz úton a nemes cél felé.

Dr. Herrmann Antal.

A legértelmesebb, legegyszerűbb, leg-
jobb napilap „**AZ UJSÁG**“ Buda-
pesten. Egy évre 28 korona, félévre
14 kor., negyedévre 7 kor. 1 hónapra
2 kor. 40 fill. Egyes példány ára 10
fillér. Vasárnapi szám ára 20 fillér.

Egyesületi élet.

E. K. E. összejövétel. Március hó
2-án tartotta egyesületünk ez évi har-
madik társas összejövételét a Fesz-
szállóda külön termében. A rendkívül
jól sikerült összejövetelel jelen voltak:
gróf Lázár István elnök, dr. Szádeczky
Lajos, K. Pap Mihály, dr. Richter
Aladár, dr. Ruzitska Béla, Tanács Jó-
zsef, Széki Miklós, Pap Kristóf, Ober-
ding Antal, Baumann László, Madari
Zoltán, Tauszig Alajos, Kapcza Imre,
Tomán Béla, Sárdi Lőrincz, Lázár Ödön,
Marcinkievic Ignác, Fészl József, M.
Kovács Géza, dr. S. Kovács József.

Érdekes indítvánnyal fordult az egye-
sület vezetőségéhez Madari Zoltán. Az
indítvány az E. K. E. turista naptárá-
nak újabb rendszerű, gyakorlati átdol-
gozását célozza. Az okos és lelkes
indítványt tartalmas eszmecsere kö-
vette. A nyári nagyobb kirándulásokról
szólván dr. Richter Aladár indítványára
egy a Bosznia-Hercegovina Dalmáciába,
dr. Szádeczky Lajos indítványára pedig
Konstantinápolyba teendő nagyobb ki-

rándulás tervét beszélgették meg. E
kirándulásokra előadásokká! hívni fel a
figyelmet az E. K. E. E célra szíves
közreműködésüket ígérték dr. Szádeczky
és Dr. Richter egyet tanárok. Gr Lázár
István elnök azután rámutatott
annak a jelentőségére, ha az E. K. E.
is nagyobb figyelemmel fordulna Bosz-
nia-Hercegovina felé, ha állandó pro-
grammjába venné e magyar vérrel ön-
tözött területeket. Kétségtelen, hogy nem
fegyverrel, hanem kulturával lehet ide-
gen területeket meghódítani. Az össze-
jövetelel mindvégig kedves élénkség és
jókedv uralkodott.

**A hunyadmegyei E. K. E. osz-
tály** márc. 18-án népes vál. ülést tar-
tott, melynek több kisebb érdekű tár-
gyán kívül Gaál dr. osztály-titkár le-
mondása illetve Seress Barna kir. tör-
vényszéki bírónak ideiglenes osztálytit-
kárrá való megválasztása érdekelte a
tagokat. Megállapították továbbá a nyári
kirándulások programját. Erre Szé-
kely elnök berekesztette az ülést.

Főszerkesztő: dr. Szádeczky Lajos. Felelős szerkesztő: M. Kovács Géza.